

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8559/2024-6-12>
УДК 338.43

Татар Марина Сергіївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування,
Національний аерокосмічний університет
імені М.С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1111-7103>

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРОПІДПРИЄМНИЦТВА ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Актуальність державної підтримки агропідприємництва для підвищення рівня продовольчої безпеки є особливо важливою в сучасних умовах через низку глобальних і національних викликів. Державна підтримка агропідприємництва через субсидії, пільгові кредити, програми фінансової допомоги тощо допоможе фермерам забезпечити стабільне виробництво продуктів харчування навіть у складних воєнних умовах. Метою статті є аналіз традиційних та нових програм державної підтримки агропромислового комплексу України та напрямків взаємодії держави та агропідприємництва для забезпечення продовольчої безпеки в умовах сучасних глобальних викликів. Під час дослідження використано методи аналізу та синтезу, узагальнення, систематизації, системного аналізу, логічний та діалектичний методи. Розглянуто сучасні напрямки стимулювання розвитку агропромислового комплексу України в умовах глобальних викликів. Проаналізовано динаміку виділення державної підтримки агропромислового комплексу України. Систематизовано заходи державної підтримки продовольчого сектора відповідно до досвіду зарубіжних країн через механізм субсидування. Виділено традиційні та нові програми державної підтримки агропромислового комплексу для забезпечення продовольчої безпеки. Проаналізовано напрями та умови державної підтримки агропідприємництва та їх вплив на забезпечення продовольчої безпеки. Визначено сутність прямої, непрямої та умовно-прямої форм державної підтримки агропідприємництва. Удосконалено систему державної підтримки агросектора та систему принципів надання державної підтримки агропідприємству для забезпечення продовольчої безпеки в умовах глобальних викликів. Проведене дослідження є відправною базою для аналізу існуючої взаємодії між державою та агропромисловим комплексом України, що реалізується у різних програмах державної підтримки агропромислового комплексу України. У межах подальших досліджень планується визначити стратегічні орієнтири соціально-економічної взаємодії держави та агропідприємництва для забезпечення рівня продовольчої безпеки в умовах глобальних викликів.

Ключові слова: агропідприємство, взаємодія держави та підприємства, глобальні виклики, державна підтримка, продовольча безпека.

Maryna Tatar

National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»

GOVERNMENT SUPPORT FOR AGRIBUSINESS TO INCREASE THE FOOD SECURITY LEVEL IN THE GLOBAL CHALLENGES CONDITIONS

The relevance of state support for agribusiness to increase the level of food security is especially important in modern conditions due to a number of global and national challenges. State support for agribusiness through subsidies, soft loans, financial assistance programs, etc. will help farmers to ensure stable food production even in difficult wartime conditions. The purpose of the article is to analyze traditional and new programs of state support for the agro-industrial complex of Ukraine and directions of interaction between the state and agribusiness to ensure food security in the face of modern global challenges. During the research, the methods of analysis and synthesis, generalization, systematization, system analysis, logical and dialectical methods were used. Modern directions of stimulating the development of the agro-industrial complex of Ukraine in the conditions of global challenges are considered. The dynamics of allocation of state support to the agro-industrial complex of Ukraine are analyzed. State support measures for the food sector have been systematized in accordance with the experience of foreign countries through the subsidy

mechanism. Traditional and new programs of state support of the agro-industrial complex to ensure food security are highlighted. The directions and conditions of state support for agribusiness and their impact on ensuring food security are analyzed. The essence of direct, indirect and conditionally direct forms of state support for agribusiness is defined. The system of state support for the agricultural sector and the system of principles for providing state support to agribusiness to ensure food security in global challenges conditions are improved. The conducted research is the starting point for the analysis of the existing interaction between the state and the agro-industrial complex of Ukraine, which is implemented in various programs of state support for the agro-industrial complex of Ukraine. As part of further research, it is planned to find strategic guidelines for the socio-economic interaction of the state and agribusiness to ensure the food security level in global challenges conditions.

Keywords: *agribusiness, state and business interaction, global challenges, government support, food security.*

Вступ. В умовах військових дій, геополітичних конфліктів та значної соціальної нерівності доходів населення проблема забезпечення продовольчої безпеки відіграє принципово важливе значення й має бути в центрі уваги не лише науковців з погляду науково-теоретичного удосконалення й розробки рекомендацій, але й з боку конкретних практичних дій, які мають передбачати на державному рівні заходи для покращення взаємодії між державою та підприємствами, задіяними в забезпечення продовольчої безпеки України.

Матеріали та методи. Проблематикою дослідження державної підтримки підприємництва займалися такі автори як Борщ А.Г. [1], Бородіна О.М., Бетлій М.Г., Головченко Н.М. [3], Васильєва Л.М. [4], Коденська М.Ю., Єремеева А.В. [5], Коновальчук І.С., Ковальов В.Г. [6], Лузан Ю.Я., Жук В.М., Герасимчук І.В. [7], Науменко А.О. [8], Олійник О.В., Калашнікова Т.В. [9], Павлова Г.Є. [10], Панухник О.В. [11], Саблук П.Т. [12], Титарчук І.М. [13], Шойко В.А. [14], Шульга В. [15] тощо. Васильєва Л.М. визначає економічну сутність державної підтримки та її роль у системі державного регулювання аграрного сектору економіки, а також пропонує класифікацію основних видів такої підтримки аграрного сектору [4]. Павлова Г.Є. під державним регулюванням аграрного сектору розуміє сукупність інструментів впливу держави на розвиток цього сектору та ефективність функціонування його інституційних одиниць [10]. Бородіна О.М. вважає, що державна підтримка полягає у застосуванні інструментів державного регулювання, які забезпечують аграрним виробникам належні умови для діяльності [3]. Титарчук І.М. визначає державну підтримку як комплекс бюджетних заходів, визначених на законодавчому та організаційному рівнях, що необхідні для створення сприятливого конкурентного середовища в галузі, з метою забезпечення продовольчої безпеки [13]. На думку Науменко А.О., державна підтримка агропромислового комплексу є сукупністю інструментів та форм економічного впливу, спрямованих на розвиток сільського господарства, стабілізацію та підвищення конкурентоспроможності господарств,

насичення ринку якісною продукцією та розвиток сільських територій, що сприяє продовольчій безпеці країни [8]. Лузан Ю.Я., Жук В.М. і Герасимчук І.В. розглядають державну підтримку як цілеспрямоване регулювання виробничої діяльності через фінансування відповідних програм соціально-економічного розвитку з державного бюджету [7]. Саблук П.Т. зазначає, що державна підтримка полягає у створенні раціональної структури сільськогосподарського виробництва, оптимізації міжгалузевих зв'язків, розмірів господарських одиниць, а також соціальної інфраструктури села та аграрного ринку [12]. Олійник О.В. і Калашнікова Т.В. підкреслюють, що державна підтримка аграрного сектору полягає в заходах, спрямованих на забезпечення продовольчої безпеки, збільшення обсягів виробництва аграрної продукції та стимулювання розвитку соціальної сфери [9]. Варто відзначити, що в Україні ще не сформульовано чітке законодавче визначення терміну «державна підтримка», хоча Закон «Про державну підтримку сільського господарства України» було прийнято ще 24 червня 2004 року [16]. У наукових джерелах поряд із терміном «державна підтримка» часто використовуються такі поняття, як «державне регулювання», «фінансова підтримка», «бюджетна підтримка» та «державна допомога» [5]. На нашу думку, ці поняття не варто ототожнювати, оскільки державне регулювання є ширшим і охоплює вплив держави на економічні об'єкти та процеси, організацію діяльності економічних суб'єктів, забезпечення законності та інтересів держави й суспільства, включаючи державну підтримку як одну з його складових.

Метою статті є аналіз традиційних та нових програм державної підтримки агропромислового комплексу України та напрямків взаємодії держави та агропідприємництва для забезпечення продовольчої безпеки в умовах сучасних глобальних викликів.

Результати. В умовах глобальних викликів агропромисловий комплекс України отримує підтримку не лише від держави, але й від міжнародних організацій [15]. На державному рівні

основні завдання підтримки сільського господарства включають:

- забезпечення продовольчої безпеки та підвищення конкурентоспроможності національної продукції на внутрішньому ринку;
- забезпечення стабільного та прогнозованого розвитку аграрного сектору шляхом підтримки різних форм господарювання;
- пріоритетний розвиток виробництва продукції з високою доданою вартістю і розширення її експортного потенціалу;
- раціональне використання сільськогосподарських земель і зниження негативного впливу аграрного сектору на довкілля [17].

Підтримка розвитку агропромислового комплексу України здійснюється за такими напрямками: проведення державних інтервенцій на аграрному ринку; надання фінансової підтримки агропромисловим виробникам; створення умов для сприятливої діяльності та розвитку малих сільськогосподарських виробників; підвищення ефективності використання державних і комунальних земель, а також земельних ділянок, що не мають правонаступників або не були витребувані; збільшення обсягів виробництва якісної та безпечної сільськогосподарської продукції; розвиток та підтримка фермерських і сімейних господарств, а також аграрних кооперативів; популяризація місцевої сільськогосподарської продукції та її споживання; інформаційна та консультативна підтримка аграрних підприємств регіону; проведення просвітницької роботи щодо державної та регіональної аграрної політики.

Стимулювання розвитку АПК України спрямоване на розвиток таких галузей: тваринництва; рослинництва; харчової та переробної промисловості; сільськогосподарського машинобудування; логістичної інфраструктури та інфраструктури аграрного ринку; біоенергетики; органічного виробництва; відновлення гідромеліорації. Видатки Зведеного бюджету України на сільське господарство наведено в табл. 1.

Динаміка виділення державної підтримки АПК представлена на рис. 1.

За результатами узагальнення й аналізу досліджень різних авторів, на думку Науменко А.О. [8], організаційно-економічний механізм державної

підтримки агропромислового виробництва має ґрунтуватися на таких ключових засадах:

- забезпечення достатнього обсягу, прозорості та контролю за використанням бюджетних ресурсів, а також ретельне планування бюджетного фінансування;
- своєчасне надання підтримки й оперативне вирішення нагальних проблем агропромислового комплексу;
- доступність, гнучкість і прозорість механізмів державної підтримки;
- врахування регіональних особливостей під час фінансування державних програм та створення єдиного ринкового простору.

Аналіз наукових праць, присвячених державній підтримці сільського господарства, свідчить про застосування таких інструментів у взаємодії між державою та бізнесом:

- податкова політика, яка передбачає використання диференційованих податкових ставок, податкових пільг і звільнення від податків;
- грошово-кредитна політика, яка дозволяє уряду впливати на обіг грошей у країні;
- бюджетна політика, яка полягає у розподілі державних коштів між різними галузями та підприємствами, включаючи великі асигнування на пріоритетні напрями, субсидування відсоткових ставок за кредитами аграрних підприємств, формування продовольчих фондів, реалізацію лізингових програм тощо;
- цінова політика, що передбачає регулювання цін, встановлення граничних рівнів на соціально значущі товари й послуги, контроль рентабельності для монопольних підприємств, а також визначення критеріїв для формування цін;
- планування, яке реалізується через створення прогнозів, цільових програм, а також розробку перспективних і поточних планів для аграрної галузі;
- надання дотацій з державного бюджету, які покликані компенсувати збитки підприємств за реалізовану продукцію, наприклад, дотації на продукти харчування для зниження витрат споживачів;
- підтримка соціальної сфери та освіти, зокрема у галузях науки, охорони здоров'я, екології та соціальної політики;
- державне замовлення, що означає участь держави як основного замовника продукції аграрного сектору;

Таблиця 1 – Видатки Зведеного бюджету України на сільське господарство, %

Показник	Значення за роками						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство	0,9	0,7	1,2	1,1	1,3	1,1	1,1
Економічна діяльність загалом	8,3	7,9	9,8	11,3	6,7	13,1	12,1
Всього видатків та міжбюджетних трансфертів	100	100	100	100	100	100	100

Джерело: сформовано на основі [18]

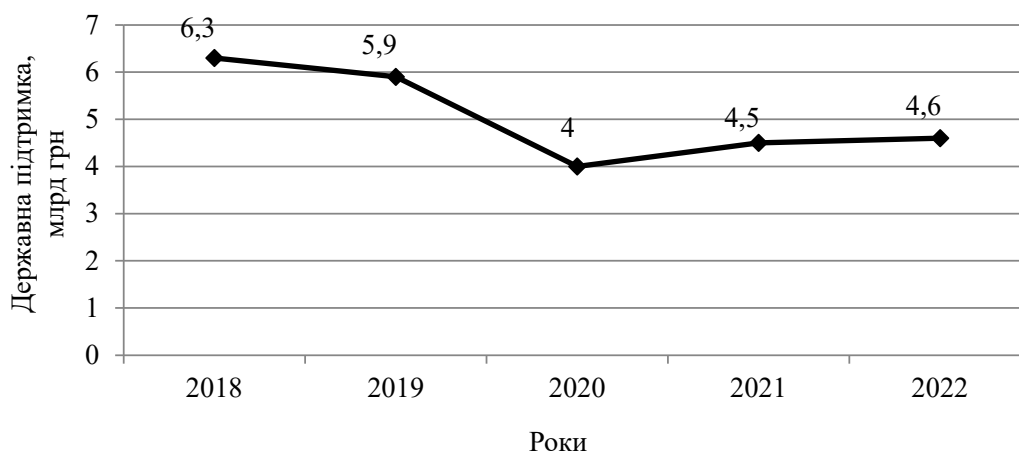

Рисунок 1 – Динаміка виділення державної підтримки АПК України

Джерело: побудовано за даними [17]

– механізми обмежень та регулювань, що включають ліцензування та реєстрацію певних видів економічної діяльності;

– зовнішньоекономічна політика, що відображається у встановленні митних тарифів, валютних курсів та використанні іноземних позик і інвестицій.

Згідно з даними Міністерства аграрної політики та продовольства України [17] та Agropolit [19], державна підтримка агропромислового комплексу була поділена на дві групи і спрямована на певні напрями, зазначені на рис. 2.

Державна підтримка АПК здійснюється через три основні форми:

– пряма підтримка – безпосередні бюджетні виплати, такі як субсидії на сільськогосподарське виробництво і матеріально-технічні ресурси, субсидування короткострокових та інвестиційних кредитів, компенсація витрат на страхування врожаю та капітальні витрати;

– непряма підтримка – включає закупівлю сільськогосподарської продукції для державних потреб, регулювання ринку через інтервенції із зерном, захист економічних інтересів виробників в сфері АПК;

– умовно-пряма підтримка – сприяє зміцненню виробничого потенціалу і позицій агровиробників на споживчому ринку через

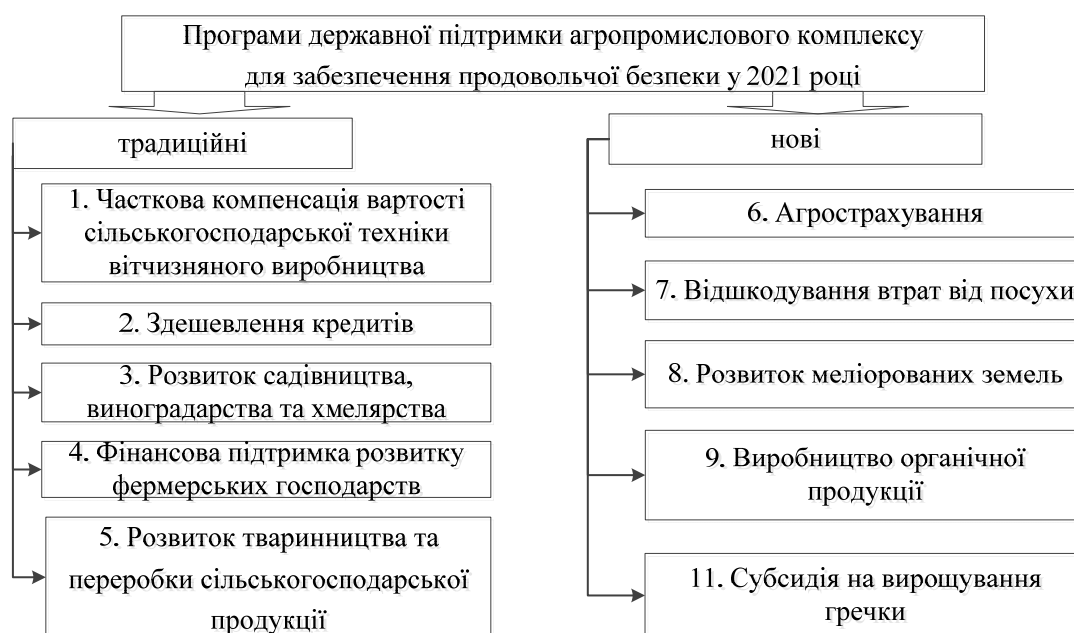

Рисунок 2 – Програми державної підтримки агропромислового комплексу для забезпечення продовольчої безпеки

Джерело: сформовано на основі [4; 5; 17]

організаційно-економічні заходи, включає реструктуризацію заборгованостей агровиробників, створення спеціальних податкових режимів, підтримку аграрної науки та реалізацію національних програмі проектів [1; 10].

Систематизація цих заходів державної підтримки продовольчого сектора, з урахуванням досвіду інших країн, відображена через механізм субсидування на рис. 3.

Проведений аналіз напрямів і умов державної підтримки агропідприємництва, а також їх впливу на продовольчу безпеку, дав можливість удосконалити систему державної підтримки цього сектора з метою підвищення рівня продовольчої безпеки. В умовах глобальних викликів ця система повинна ґрунтуватися на таких принципах (запропоновані принципи виділено курсивом на рис. 4):

Рисунок 3 – Систематизація заходів державної підтримки продовольчого сектора через механізм субсидування

Джерело: складено за даними [1; 14]

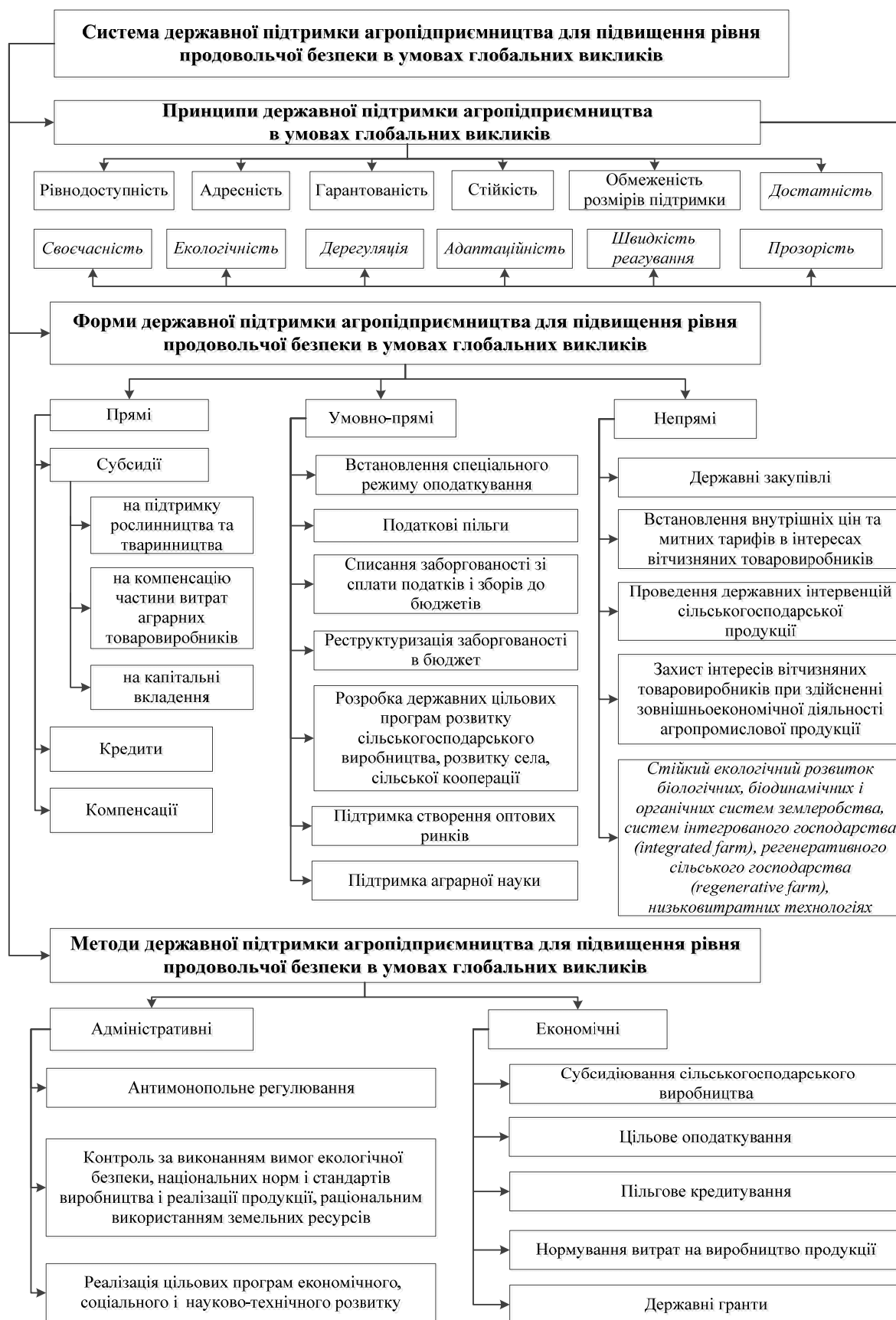

Рисунок 4 – Система державної підтримки агропідприємництва для підвищення рівня продовольчої безпеки в умовах глобальних викликів

Джерело: удосконалено на основі [6; 10; 11]

- стійкість – держава повинна забезпечувати стабільність механізмів підтримки сільськогосподарських виробників у регіоні;
- рівнодоступність – усі сільськогосподарські виробники повинні мати рівні права на отримання державної підтримки на основі справедливості, що забезпечує рівні умови для всіх учасників ринку та запобігає монополізації;
- обмеження розмірів підтримки – встановлення граничних обсягів державної підтримки;
- адресність – бюджетні кошти надаються безпосередньо виробникам сільськогосподарської продукції;
- гарантованість – держава повинна дотримуватися своїх зобов'язань щодо фінансування напрямів, затверджених у державних програмах;
- своєчасність – надання підтримки повинно відбуватися вчасно, щоб ефективно вирішувати нагальні проблеми агропромислового комплексу;
- достатність – виділені бюджетні кошти повинні бути достатніми для забезпечення підтримки;
- контроль – здійснення строгого контролю за використанням бюджетних коштів і ретельне планування бюджетного фінансування;
- прозорість – забезпечення прозорості процесу надання державної підтримки для різних типів господарств і всіх зацікавлених сторін;
- дерегуляція – скорочення бюрократичних процедур, зниження адміністративного навантаження на підприємство, спрощення дозвільних процедур, включаючи отримання ліцензій та дозволів;
- адаптаційність – розробка і впровадження державних програм мають бути адаптовані до глобальних викликів, таких як воєнні дії та зміни клімату, що включає розвиток нових сортів рослин та використання більш стійких до кліматичних змін агротехнологій.

Висновки. Таким чином, розглянуто сучасні напрямки стимулювання розвитку агропромислового комплексу України в умовах глобальних викликів, проаналізовано динаміку виділення державної підтримки агропромислового комплексу України. Серед методів державної підтримки агропідприємництва для підвищення рівня продовольчої безпеки в умовах глобальних викликів виділено адміністративні та економічні. Застосування адміністративних методів не виключає існування ефективної конкуренції і дозволяє сільськогосподарським підприємствам розробляти виробничі стратегії, здійснювати власну цінову політику, використовувати маркетингові інструменти стимулювання збуту тощо, що дозволить досягти суспільних принципів і цілей економічного розвитку на ринкових засадах у сфері сільськогосподарського виробництва. Одним із ризиків державної підтримки є те, що агропідприємства можуть стати залежними від субсидій, втрачаючи мотивацію до інновацій та підвищення власної конкурентоспроможності. Дискусійним є питання забезпечення балансу між необхідною державною допомогою і стимулюванням ринкових механізмів самостійного розвитку. Крім того, система субсидій та підтримки може бути уразливою до корупції. Існує ризик, що державні кошти не завжди доходять до тих, хто їх найбільше потребує, або використовуються не за призначенням. Тому виникає потреба створення механізмів прозорого контролю та підзвітності. Також вкрай важливо зазначити, що інтенсивне сільське господарство часто супроводжується значними екологічними ризиками та впливом на зміну клімату. Тому дискусійним залишається питання, чи слід державі підтримувати ці моделі для забезпечення продовольчої безпеки, чи робити акцент на сталому розвитку, навіть якщо це тимчасово скоротить обсяги виробництва.

Література:

1. Антонов А.В. Напрями удосконалення форм державної підтримки розвитку сільських територій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 7.
2. Борщ А.Г. Бюджетна підтримка аграрного сектору в умовах трансформаційних процесів в економіці України. *Економіка АПК*. 2011. № 2. С. 111–116.
3. Бородіна О.М., Бетлій М.Г., Головченко Н.М. та ін. Державна підтримка агросфери: еволюція, проблеми: монографія. Київ, 2008. 264 с.
4. Васильєва Л.М. Державна підтримка як складова системи державного регулювання аграрного сектора економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № (17). С. 85–88.
5. Коденська М.Ю., Єрмеєва А.В. Державна підтримка розвитку аграрного сектору економіки. *Економіка АПК*. 2013. № 6. С. 14–21.
6. Коновальчук І.С., Ковальов В.Г. Особливості державного регулювання та підтримки аграрного сектору економіки України в умовах воєнного стану. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2023. № 5. С. 27–33.
7. Лузан Ю.Я., Жук В.М., Герасимчук І.В. Облік державної підтримки агропромислового виробництва. Київ : Вид-во ТОВ «Юр-Агро-Веста», 2007. 324 с.
8. Науменко А.О. Державне регулювання агропромислового комплексу України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2019. Том 30 (69) № 4. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6468/2019.4/17>

9. Олійник О.В., Калашнікова Т.В. Критерії державної підтримки сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2013. № 2. С. 49–53.
10. Павлова Г.Є. Сутність поняття державного регулювання аграрного сектора економіки. *Економіка та держава*. 2013. № 6. С. 17–18.
11. Панухник О.В. Напрями та шляхи трансформації державної підтримки суб'єктів аграрної сфери України. 2017.
12. Саблук П.Т. Аграрна економіка і політика в Україні: підсумки минулого та погляд у умовах демократичного державотворення. *IAE*. 2001. Т. II. 484 с.
13. Титарчук І.М. Аналіз бюджетних програм аграрної сфери. *Підприємництво і торгівля*. 2020. № 26. С. 87–97.
14. Шойко В.А. Державне регулювання продовольчої безпеки в контексті інтеграції України до ЄС та забезпечення її сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2017. № 12.
15. Шульга В. Підтримка аграрного сектору в умовах воєнного стану: що варто знати? URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitics/213396_pdtrimka-agrarnogo-sektoru-v-umovakh-vonnogo-stanu-shcho-vartoznati (дата звернення: 17.07.2024).
16. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24 червня 2004 р. № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text> (дата звернення: 17.07.2024).
17. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/> (дата звернення: 17.07.2024).
18. Статистичний збірник Міністерства фінансів України «Бюджет України – 2021». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik> (дата звернення: 17.07.2024).
19. Agropolit. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/933-derzpidtrimka-apk-na-2022-rik> (дата звернення: 17.07.2024).

References:

1. Antonov A. V. (2012) Napriamy udoskonalennia form derzhavnoi pidtrymky rozvytku silskykh terytorii [Directions for improving the forms of state support for the development of rural areas]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, no. 7. (in Ukrainian)
2. Borshch, A. H. (2011) Biudzhethna pidtrymka ahrarnoho sektoru v umovakh transformatsiinykh protsesiv v ekonomitsi Ukrainy [Budgetary support of the agricultural sector in the conditions of transformational processes in the economy of Ukraine]. *Ekonomika APK*, no. 2, pp. 111–116 (in Ukrainian)
3. Borodina O. M., Betlii M. H., Holovchenko N. M. ta in. (2008) State support of the agricultural sector: evolution, problems: monohrafiia. Kyiv. 264 p. (in Ukrainian)
4. Vasilieva L. M. (2011) Derzhavna pidtrymka yak skladova systemy derzhavnoho rehuliuвання ahrarnoho sektora ekonomiky [State support as a component of the system of state regulation of the agrarian sector of the economy]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 17, pp. 85–88. (in Ukrainian)
5. Kodenska M. Yu., Yeriemieieva A. V. (2013) Derzhavna pidtrymka rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky [State support for the development of the agrarian sector of the economy]. *Ekonomika APK*, no. 6, pp. 14–21. (in Ukrainian)
6. Konovalchuk I. S., Kovalov V. H. (2023) Osoblyvosti derzhavnoho rehuliuвання ta pidtrymky ahrarnoho sektora ekonomiky ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of state regulation and support of the agrarian sector of the Ukrainian economy in the conditions of martial law]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Seriya: Publichne upravlinnia ta administruvannia*, no. 5, pp. 27–33. (in Ukrainian)
7. Luzan Yu. Ya., Zhuk V. M., Herasymchuk I. V. (2007) *Oblik derzhavnoi pidtrymky ahropromysloвого vyrobnytstva* [Accounting of state support for agro-industrial production]. Kyiv: Vyd-vo TOV «Yur-Ahro-Vesta». (in Ukrainian)
8. Naumenko A. O. (2019) Derzhavne rehuliuвання ahropromysloвого kompleksu Ukrainy [State regulation of the agro-industrial complex of Ukraine]. *Vcheni zapysky, Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Derzhavne upravlinnia*, vol. 30 (69), no. 4. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6468/2019.4/17> (in Ukrainian)
9. Oliinyk O. V., Kalashnikova T. V. (2013) Kryterii derzhavnoi pidtrymky silskohospodarskykh pidpriemstv [Criteria of state support of agricultural enterprises]. *Ekonomika APK*, no. 2, pp. 49–53 (in Ukrainian)
10. Pavlova H. Ye. (2013) Sutnist poniattia derzhavnoho rehuliuвання ahrarnoho sektora ekonomiky [The essence of the concept of state regulation of the agrarian sector of the economy]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 6, pp. 17–18. (in Ukrainian)
11. Panukhnyk O. V. (2017) Napriamy ta shliakhy transformatsii derzhavnoi pidtrymky subiektiv ahrarnoi sfery Ukrainy [Directions and ways of transformation of state support of subjects of the agrarian sphere of Ukraine]. (in Ukrainian)
12. Sabluk P. T. (2001) Ahrarna ekonomika i polityka v Ukraini: pidsumky mynuloho ta pohliad u umovakh demokratychnoho derzhavotvorennya [Agrarian economy and politics in Ukraine: results of the past and a view in the conditions of democratic state formation]. *IAE*, no. 2, p. 484. (in Ukrainian)
13. Tytarchuk I. M. (2020) Analiz biudzhethnykh prohram ahrarnoi sfery [Analysis of budget programs of the agrarian sphere]. *Entrepreneurship and trade*, no. 26, pp. 87–97. (in Ukrainian)
14. Shoiko V. A. (2017) Derzhavne rehuliuвання prodovolchoi bezpeky v konteksti intehratsii Ukrainy do YeS ta zabezpechennia yii staloho rozvytku [State regulation of food safety in the context of Ukraine's integration into the EU and ensuring its sustainable development]. *Efektivna ekonomika*, no. 12.

15. Shulha V. Pidtrymka ahrarnoho sektoru v umovakh voiennoho stanu: shcho varto znaty? [Support of the agricultural sector in the conditions of martial law: what is worth knowing?]. Available at: https://jurliga.ligazakon.net/analitics/213396_pdtrimka-agrarnogo-sektoru-v-umovakh-vonnogo-stanu-shcho-var-to-znati (accessed July 17, 2024). (in Ukrainian)
16. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004) The Law of Ukraine “On state support of agriculture of Ukraine”. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text> (accessed July 17, 2024).
17. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. Available at: <https://minagro.gov.ua/> (accessed July 17, 2024).
18. Statistical collection of the Ministry of Finance of Ukraine "Budget of Ukraine – 2021". Available at: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik> (accessed July 17, 2024).
19. Agropolit. Available at: <https://agropolit.com/spetsproekty/933-derjpidtrimka-apk-na-2022-rik> (accessed July 17, 2024).

Стаття надійшла до редакції 02.10.2024 р.
